

dul»; però sí que se sent per tota la ruralia del català oriental. El vaig sentir per primera vegada els anys 1923-5 a moltes parts del Vallès [Terrassa, 1923], i amb el matís del *Dfa.*: «com que acampeu en tendes us pendran per *pòtuls*», «va tan mal vestit que es creuen que és un *pòtul*», i després el vaig anar oïnt a molts llocs de muntanya, fins a l'extrem NO. del cat. or.; aquí, en canvi, amb el matís que li atribueixen el *Dag.* i *AlcM.*: «el rector d'ací era un *pòtol*» 'home viciós, de mals costums', deia un pagès de la isolada, alta i remota Serra de Busa (1935). L'olotí MrnVayreda usava sovint *potolàs*: «no'm creya pas que --- hi hagués aquí qui li pogués fer cara an aqueix *potulàs* ---», «---Badall del infern, *potulàs*, fill de ningú! ---» (*Puny.*, x, 161 (129); *Sang Nova* v, viii, 398).

Pel que fa a l'etimologia, no goso pendre posició decidida, sobretot per la pobresa de dades (i manca total de les no recents): car no es pot negar que pogué ser un terme savi (de sermonadors o clergues llatinitzants, o estudiants de seminaris), ultracorreció d'un **poto*, que imitaria el ll. *pōtus* 'el qui ha begut' (així Ciceró), o bé *potus*, *-tūs*, 'acció de beure' (que Plini va usar per a «ivrognerie»), o bé encara el nom-vocatiu *pōtor* 'bevedor' (també «ivrogne» en Plini). Però encara menys podem oblidar els derivats de *potā/pata*: ja hem vist l'eiv. *potoll*, que hi coincideix per la forma. Almenys pel significat la connexió més raonable és amb l'oc. ant. *pautonier*, que significa el mateix que *pòtol*: «per la gola mens: / que tu no és cavallers, / ans est vilàs e *pauton(i)ers!*», *Jaufré* (v. 1512). *Pòtol* en pogué ser una mena de derivat regressiu. Si bé fóra concebible que aquest mot occità i la seva família franco-italiana vinguessin de *pauta*, veg. més aviat la raonable etimologia que n'he donat a *PALTO*.

Especialment crec que ens orienta *patuleia* 'colla de gent de mala vida, tropa gandula i indisciplinada': en tot el romancer popular del segle bandolerescs i guerrillers dels Ss. xvi-xviii (encara amb ecos al princ. del xix), recollit per MilàF (*Romillo.*, ed. 1882), es va repetint tot sovint la frase *mantes de patuleia*, expressant precisament la vida de *pòtol*; és sabut que és un mot que s'estengué des del gall.-portuguès,¹⁰ però en els primers temps fàcilment pogué haver-hi una variant **potolea* de la qual s'extragués *pòtol*, concretament potser es percebria la terminació *-ea*, com un cas de la variant antiga i valenciana del sufix d'abstracte, equivalent de *-esa*, -ИТА, entenant *potolea* com 'condició de *pòtol*' (i la influència de *pautonier* pogué ajudar-hi).

En els Pirineus centrals no es pren en sentit subversiu: *patolea* «grupo desordenado de gente», «una *patolea* de čen anave ta 'l ferial», «per allà se vede virena de *patolea* de mossos» (Ballarín, *Dicc. Benasq.*).

En tot cas fàcilment trobaríem cent camins per arribar a un adjectiu pejoratiu de persona partint de *pota*, com en el val. afectiu *petorri* (segurament dissim. de **potorri*): «és una espècie de monomania que patixen alguns hòmens la de voler rebaixar y tirar per terra a les dònnes, traent-los tots los sobrenòmms que pòden, y

dient-los ganao *petorri*, gent de la *pòta* badà, femellam, y atres», MGadea (*T. del Xè* i, 95). *Potolada*. *Potolejar*. Cf. *patola*, Alt Cardener, 'escudella pagesa, cat. *xaruta*' (*Dag.*), potser de **potola* derivat de *pòtol* en el sentit de 'gallofa de la pobrissalla' (o d'aquest, combinat amb *potatge*); però rebutjo per massa rebuscada la idea d'un cpt. de *pot* o *potatge* amb el cat. arcaic *ola* per *OLLA*.

CPT.: *Potaferit*. +*Potafès* [«bifidus», Busa-N. 1507, s. v.]; «sèu de animal *potafès*: axungia» E-viii-1; «*potafes* en dues parts: bifidus» E-iii-6]. *Potaferm*. +*Potamassís* («solidipes», Busa-N. 1507, E-iii-6). *Potamoll*. +*Potaplaner* 'animal de peus plans' cèrd. (AntCayrol, *Cont. Cerd.*, 13). *Pota-ranca*. *Potiblanquet*.

APÈNDIX sobre PATA

El mot, des del fr. i més des del cast., va penetrar poc o molt al llarg de la frontera lingüística, i sobretot penetraren molt els seus derivats, alguns dels quals són ja antics i acceptables en cat. normal. No ho és pas el primitiu *pata*, però no sols aquest és general a l'Alt Aragó («animales de *pata redonda*» Bielsa, 1965), i començant ja a la bella frontera («bestiar de *pata redona*» 'mules i equins' Cercuran, 1965), sinó que té considerable difusió pel P. Val., on ja no és d'entrada recent («osells qui tenen *pata*, com la oca: aves palmipedae», OPou (*TbPu.*, 44).

DERIV.: *Patada* per 'petjada, potada' s'ha arrelat molt pel Migjorn valencià i el del Principat (Tortosa, *BDC* III, 105). Seguint en el tema folkloric que ja hem vist tant, a la vall val.-mallorquina de Tàrbena, m'ensenyaren «sa *patà 'z bōy*» (1963), empremtada en una roca. *A les patades*: «terrejant, aigua a les *patades*: que l'aigua sols cobresca les *patades* que els treballadors o cavalls deixen marcades en caminar sobre el fang», «la terra ha d'estar qualladeta --- no ha de tenir ja aigua, i ha d'estar començant a eixugar-se, a *patadetes* d'aigua», Marina Zaragoza (*Creure trad. de l'ar-ròs a Silla*, Val. 1983, 183, 128).

+*Patejar-se* és d'ús general a Bna. i cat. central (encara que no el registren *Dfa.*, *AlcM.*, *Dag.*, *Lab.*) en el sentit de 'malgastat estúpida, pedrejar-se una cosa, fer-la malbé': *patejar-se els diners, la salut* (ho recordo des de c. 1914): «Mentre els vostres fills pugen escanyolits --- la jovenalla burgesa es *pateja* els diners en els bordells i en les cases de joc», Coromines (*La Mort de Joan Apòstol* III, p. 57). Està absolutament arrelat, i expressa un matís insubstituïble, de manera que encara que correspongui al cast. *patear*, s'ha d'admetre com a mot legítim (no en canvi, en les accs. merament castellanes en què el dona *AlcM.*, en què és castellanisme inútil i intolerable, que fa concurrència a mots genuïns).

Pataleta. *Patarró*. *Patera*. *Patí* com a variant de *tapí* classe de calçat, ja és freqüent en els Ss. xiv i xv [1366, *AlcM.*, 1410; i ja en trobo una dada de 1352, que citaré en *TAPÍ*; també en mossàrab]: en el fons és una variant de *TAPÍ* i se'n tractarà allà. En el sentit de sola o làmina per patinar no n'hi ha dades ca-